

Раденко ШЋЕКИЋ*

ОГЛЕД О ТЕОРИЈИ СУКОБ ЦИВИЛИЗАЦИЈА У ПОСТХЛАДНОРАТОВСКОМ ДОБУ

(поводом смрти Самуела Хантингтона писца књиге
Сукоб цивилизација - The Clash of Civilizations)

У постхладноратовском свијету најважније разлике међу људима нијесу идеолошке ни политичке – него културне. Људи користе разлике не само да унаприједи своје интересе већ и да дефинишу свој идентитет. Први пут у историји глобална политика је мултиполарна и мултицивилизацијска. Људска историја је историја цивилизација. Идеју цивилизације развили су Француски мислиоци 18. вијека као супротност идеји варваризма. Цивилизација је најшири културни ентитет. Села, регије, етничке групе, националне заједнице и вјерске скупине имају засебну културу и различит ниво културне хетерогености. Култура једног села у јужној Италији може се разликовати од културе неког села у сјеверној Италији, но оба су дио италијанске културе по којој се разликују од њемачких села. Заједничка културна обиљежја европских заједница различита су од арапских или кинеских заједница. Арапи, Кинези и западњаци, међутим, нијесу дио неког ширега културног ентитета. Они творе цивилизације. Цивилизација је, дакле, највиша културна групација и најшири ниво културног идентитета људи.” То су само нека од становишта изнијета у “Сукобу цивилизација”¹ Самуела Хантингтона.

Самуел Хантингтон је у вријеме председниковања Џимија Картера, радио у Бијелој кући као координатор безбједоносног планирања за Национални савјет безбједности а такође је скоро шест деценија држао предавања на Харвардском универзитету.

У књизи „*Сукоб цивилизација и поновно успостављање свјетског поретка*„ објављеној 1996, на основу чланка који је 1993. године иза-

* Аутор је виши истраживач у Историјском институту Црне Горе.

¹ Самуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица 2000.

шао у *Спољнополитичком магазину*, Хантингтон је подијелио свијет на супарничке цивилизације, засноване већином на религијским традицијама – хришћанству, исламу, хиндуизму, конфучијанству, написавши да је сукоб међу њима неизбјежан. Хантингтон је изнио тезу да у свијету након Хладног рата више неће ратовати националне државе, већ ће се стварати културне и вјерске разлике међу цивилизацијама. Његово потенцирање религије у односу на идеологију, као извор конфликта у постхладноратовском добу изазвало је широку дебату о односу између Запада и исламског свијета. „*Држим се свог аргумента да културни индентитети, антагонизми и заједнице не само да играју улогу већ играју главну улогу у односима међу државама*“ – рекао је Хантингтон за магазин „Исламика“². И мада црте подјела међу цивилизацијама често нијесу јасне, оне су ипак стварне, темељне, истицао је Хантингтон, с тим да се најважнији савремени сукоби одвијају управо дуж тих раздјелница између различитих цивилизација.

* * *

Овдје ће мо изнијети најопштије одреднице и тезе прокламоване у теорији *Сукоба цивилизација* : Равнотежа моћи међу цивилизацијама се мијења, утицај Запада опада а азијске цивилизације шире своју војну, економску и политичку снагу. Демографска епидемија има дестабилизујуће посљедице по исламске државе. Појављује се свјетски поредак заснован на цивилизацијским друштвима која дијеле културне афинитете и сарађују међусобно а државе се групишу око водећих земаља које чине језгро њихових цивилизација. Западне универзалистичке претензије долазе у сукоб са другим цивилизацијама, најозбиљније са исламом, а на локалном нивоу актуелни су ратови око неодговарајућих граница. У постхладноратовском свијету најважније разлике међу људима нијесу идеолошке ни политичке – него културне. Људи користе разлике не само да унаприједи своје интересе већ и да дефинишу свој индентитет. Културне сродности и разлике обликују интересе и међусобну сарадњу међу државама. Најопаснији културни сукоби су они који настају због неодговарајућих граница дуж цивилизација а друштва подијелена цивилизацијама се распадају.

Срећом по САД, Евроазија је сувише велика да би била уједињена каже З.Бжежински.³ Кина је цивилизација која претендује да буде др-

² www.islamicmagazine.com/Issue-17/An-Interview-with-Samuel-Huntington.html

³ Овим инспириран, Бжежински каже: “Потенцијално најопаснији сценарио би била велика коалиција Кине, Русије и можда Ирана, једна антихегемонистичка коалиција која не би била направљена на основу идеологије већ због заједничке муке. Она би по обиму и величини подсећала на ранији изазов кинеско-совјетског блока, мада овог

жава а Јапан је цивилизација која је држава. Запад ће још много година остати најмоћнија цивилизација. Запад је данас супериоран у четири одлучујућа домена - војном, економском, технолошком и културном. Он је једина цивилизација која је суштински заинтересована за сваку другу цивилизацију или област а у стању је да утиче на политику, економију и сигурност сваке друге цивилизације јер –

- посједује и управља међународним банкарским системом,
- контролише све јаке валуте,
- представља главне свјетске купце сировина,
- обезбјеђује већину свјетских финалних производа,
- способан је за велику војну интервенцију,
- стоји иза најважнијих технолошких развоја и истраживања
- доминира свемиром, авио-транспортном и међународним комуникацијама, индустријом оружја високе технологије,

С друге стране, представља цивилизацију у опадању јер западна моћ у економском, политичком и војном погледу слаби у односу на друге цивилизације. Побједа Запада у Хладном рату није произвела тријумф, већ исцрпљење. Запад је све више окупиран унутрашњим проблемима и спорим економским растом, незапосленостју, демографском стагнацијом, порастом криминала и наркоманије. Економска моћ се брзо премјешта у источну Азију а са њом и војна и политичка моћ. Индија је на путу ка економској изградњи а исламски свијет је све више непријатељски настројен према Западу. За западноевропску доминацију над међународним друштвом може се рећи да је свој врхунац достигла око 1900.

Запад је 1900 имао 30 % свјетског становништва, 1993. 13 %, док се 2025. предвиђа да ће пасти на 10 процената. Слично је опадање и на пољу економије - наиме, 1950. Запад је у свјетској индустријској производњи учествовао са 64 процента, док се за 2013. предвиђа да ће учествовати са само 30 процената. Узрок стагнације Запада на пољу економије није дакле то што се споро развија, **већ што се други брже развијају**. Са сличним проблемом носила се и Велика Британија крајем 19. вијека, као највећа сила тог времена. Претпоставља се да ће Азија

пута би Кина била највероватније лидер, а Русија следбеник.” И наставља: “Исто тако мало вероватна могућност, али се не смије потпуно искључити, велико престојевање у Европи, тако да се направи неки тајни немачко-руски споразум или француско-руски анганта. Очигледно да постоје историјски преседани за оба ова савеза, а они се могу јавити само онда уколико дође до потпуног застоја у европском уједињењу ако би се односи између Европе и Америке видно погоршали. Заиста, у оквиру ове друге могућности, може се замислити европско-руско усаглашавање око протјеривања Америке са континента. На овом ступњу све ове варијанте изгледају невероватне.” Бжежински, З. *Велика шаховска табла*, ЦИД Подгорица 1999, стр. 55-56.

до 2020. године имати 4 од 5 или 7 од 10 највећих економија а дотада ће азијско друштво остваривати 40 процената глобалне економске производње. *Ми желимо да се модернизујемо али не и да се позападњачимо*, једна је од основних сентенци напредујућих азијских економија.⁴

Цивилизацијска ће припадност у будућности бивати све важнија, а свијет ће у великој мјери бити обликован међудјеловањем седам или осам великих цивилизација. Те цивилизације укључују западну, конфучијанску, јапанску, исламску, хиндуистичку, словенско-православну, латиноамеричку и вјеројатно афричку цивилизацију. Најважнији сукоби будућности појавиће се дуж нестабилних граница које ове цивилизације раздвајају једну од друге. Подстакнута модернизацијом глобална политика је реконфигурисана дуж културних граница. Сврставања одређених идеологија у односима суперсила замијенила су сврставања која су одређена културом и цивилизацијом. Неодговарајуће границе међу цивилизацијама постају извори сукоба. Културни индентитет је главни чинилац који обликује удруживање и антагонизам, тако да се питање - *на којој сте страни*, замјењује данас питањем - *ко сте ви*. Потреба је да се заштити оно што нас разликује од њих. Најважнија држава унутар цивилизације успоставља поредак.

Зашто ће ово бити случај?

Прво, разлике међу цивилизацијама нијесу само стварне; оне су основне. Цивилизације се једна од друге разликују историјом, језиком, културом, традицијом и, најважније, религијом. Људи различитих цивилизација имају другачије погледе на односе између Бога и човјека, појединца и групе, грађанина и државе, родитеља и дјетета, мужа и жене, као и различите погледе на релативну важност права и одговорности, слободе и ауторитета, једнакости и хијерархије. Ове разлике резултат су вјекова, традиције. Оне неће брзо нестати. Оне су далеко темељније него разлике између политичких идеологија и политичких режима. Разлике не значе нужно и сукоб, а сукоб не значи, нужно, насиље. Ипак, кроз вијекове, разлике између цивилизација проузроковале су најдуже и најнасилније сукобе.

⁴ Култура и религија такође чине темељ Организације економске сарадње (Economic Cooperation Organization), која окупља десет неарапских муслиманских земаља: Иран, Пакистан, Турску, Азербејџан, Казахстан, Киргизстан, Туркменистан, Таџикистан, Узбекистан и Афганистан. Један од покретача оживљавања и проширења ове организације, основане 1960. од стране Турске, Пакистана и Ирана, јест схватање вођа ових неколико држава како немају прилике да постану прихватљиви ЕУ. Слично, Сагисом-у, Централноамеричко заједничко тржиште (Central American Common Market) и Mercosur почивају на заједничким културним темељима. Међутим, покушаји да се изгради шири Карипско-централноамерички економски ентитет који би премостио Англо-латинску подјелу, до данас нису успјели.

Друго, свијет постаје све мање мјесто. Интеракције између људи различитих цивилизација су у порасту; ове интеракције у порасту јачају цивилизацијску свијест и свијесност о разликама између различитих цивилизација те о истовјетностима унутар једне цивилизације. Сјеверноафричко досељавање у Француску ствара отпор међу Французима и, истовремено, прихватљивост досељавања “добрих” европских католичких Пољака. Американци тако негативније реагирају на јапанска улагања него на велика улагања из Канаде и европских земаља. Интеракције између људи различитих цивилизација побољшавају цивилизацијску свијест људи, која, заузврат, окрепљује разлике и непријатељства што се протежу, или се држи да се протежу, дубоко натраг у прошлост.

Треће, у читавом свијету процеси економских модернизација и социјалних промјена одвајају људе од старих локалних идентитета. У већини свијета религија се покренула да попуни ову празнину, често у облику покрета који су означени као “фундаменталистички”. Такви се покрети могу наћи у западном хришћанству, јудаизму, будизму и хиндуизму, као и у исламу. У већини земаља и већини религија људи који су активни у фундаменталистичким покретима су млади, високо образовани, стручњаци из средње класе, професионалци и пословни људи. “Посвјетовљење свијета” једна је од преовлађујућих друштвених чињеница у животу касног двадесетог вијека. Оживљавање религије, “*la revanche de Dieu*,” пружа основу за идентитет и преданост која надмашује националне границе и уједињава цивилизације.

Четврто, раст цивилизацијске свијести појачан је двоструком улогом Запада. На једној страни, Запад је на врхунцу моћи. Међутим истовремено, а можда и као последица тога, међу незападним цивилизацијама појављује се феномен повратка коријенима. Све се више може чути спомињање трендова окретања према унутра и “азијанизација” у Јапану, након краја Нехруова наслеђа и “хиндуизације” Индије, слома западних идеја социјализма и национализма и стога “реисламизације” Средњег истока, и расправа о позапађивању против *русијанизације* у вријеме Бориса Јељцина. Запад се на врху своје моћи суочава са не-Западом који све више има жељу, вољу и средства да обликује свијет на незападне начине.

У прошлости су елите западних друштава обично чинили људи који су били најповезанији са Западом, који су били школовани на Оксфорду, Сорбони и који су упили западне ставове и вриједности. Истовремено, становништво у западним земљама је често остајало дубоко прожето домаћом културом. Али, сада се ови односи обрћу. Одзапађивање и подмађивање елита појављује се у многим западним земљама, док у исто вријеме западне, обично америчке, културе, стилови и навике постају све популарнији међу народним масама.

Пето, културне особине и различитости су мање промјениве и, дакле, мање подложне компромитовању и растакању од оних политичких и економских. У бившем Совјетском Савезу комунисти могу постати демократи, богати могу постати сиромашни а сиромашни богати, али Руси не могу постати Естонци и Азери не могу постати Јерменци. У класним и идеолошком сукобима кључно је питање “*На којој си страни?*”, а људи су могли бирати и мијењати стране, те су то и чинили. У сукобу између цивилизација, питање је “*ко си?*” То је датост која се не може промијенити. А као што знамо, од Босне до Кавказа до Судана, погрешан одговор на то питање може значити судбоносну одлуку. Чак и више од етничке припадности, религија прави оштру и ексклузивну разлику између људи. Нека особа може бити полу-Француз и полу-Арапин те чак истовремено може бити становник двију земаља. Бити полукатолик и полумуслиман је пуно теже.

Пошто ће људи дефинисати свој идентитет кроз етничку и религијску припадност, тако је вјеројатније да ће односе са људима друге етничке или религијске припадности гледати у појмовима “ми” против “њих”. Крај идеолошки дефинисаних држава у Источној Еуропи и бившем Совјетском Савезу дозвољава традиционалним етничким идентитетима и нетрпељивостима да избију у први план. Разлике у култури и религији стварају разлике око политичких питања, а то се протеже од људских права до досељавања. Најважније, покушаји Запада у наметању својих вриједности демократије и либерализма као универзалних вриједности, у одржавању своје војне превласти и ширењу својих економских интереса, доводе до опасности да друге цивилизације одговоре противмјерама. Како ће владе и групе бивати све мање у стању да добију потпору за оснивање коалиција на бази идеологије, тако ће све више покушавати да добију помоћ позивањем на заједнички религијски и цивилизацијски идентитет.

Сукоб цивилизација се тако појављује на два нивоа: на микро-нивоу, дуж нестабилних граница између цивилизација сусједне групе се сукобљавају, често насилно, за контролу територија; на макро-нивоу, државе из различитих цивилизација боре се за релативну војну и економску моћ, боре се за контролу међународних институција и трећих страна те се надмећу у пропагирању и ширењу својих посебних политичких и религијских вриједности.

Запад се сада у односу на друге цивилизације налази на врхунцу моћи. Његов суперсилни противник нестао је са карте свијета. Војни сукоби између западних држава су незамисливи, а западна војна моћ нема озбиљног противника. Доминира међународним политичким и безбједоносним институцијама, а са Јапаном и међународним економским ин-

ституцијама. Глобална политичка и економска питања рјешава директорат Сједињених Америчких Држава, Велике Британије и Француске, економска питања директорат Сједињених Држава, Њемачке и Јапана, од којих сви међу собом одржавају необично блиске односе, тако искључујући мање и углавном незападне земље. Одлуке донесене у Савјету безбедности УН-а или у Међународном монетарном фонду, а које одражавају интересе Запада, свијету се представљају тако као да одражавају жеље свјетске заједнице. Сама фраза “свјетска заједница” постала је колективни еуфемизам (замјена за “Слободан Свијет”) који би дјеловањима која одражавају интересе Сједињених Држава и других западних сила требало да дају глобалну легитимност. Кроз ММФ и друге међународне економске институције Запад постиже своје економске интересе и другим народима намеће економске политике које налази прикладним.

* * *

Од када је Хантингтон у часопису „*Forin affairs*“⁵ објавио текст о сукобу „ислама и Запада“⁶ популарност истраживања „о сасвим извјесном судару цивилизација“ нагло је порасла. Дакле, Хантингтон је формулисао тезу по којој основни извори будућих сукоба на свјетској политичкој сцени неће бити ни идеолошки ни економски, већ културни. По његовој визији свијета, „*The Rest*“ (Остатак) тежи умањењу моћи или уништењу „*The Westa*“ (Запада). „На макронивоу најбитнија граница јесте она између Запада и свих осталих, с тим што најинтензивнији конфликти настају између азијских и муслиманских култура с једне, и Запада с друге стране“. Хантингтон је своје тезе о узроку сукоба Запада и ислама заснивао на принципу „добре“ – западне и „лоше“ – исламске културе, не одговарајући при томе на питање и недоумицу шта је то заправо „западна култура“. По Хантингтону, једна од одредница која муслимане чини конфликтним јест велики наталитет у већини муслиманских друштава, који је произвео надмоћ у броју људи од 16 до 30 година.⁷ *“Младићи из ове добне групе често имају средњошкол-*

⁵ www.foreignaffairs.org/

⁶ www.foreignaffairs.org/19930601faessay5188/samuel-p-huntington/the-clash-of-civilizations.html

⁷ Од 1999. до 2004. број становника Француске увећан је за 1,13 милиона, од чега 410.000 чине странци који су се населили у Француској. У просјеку годишњи прилив странаца је 82.000. Странци у Француској чине 9,6 одсто становништва - односно 4,5 милиона. Према истраживањима и ЦИА-е и УН-а, свака чланица Европске уније има стопу рађања значајно испод потребне стопе од 2.1 дјетета по жени. Према ЦИА World Factbook-у, Њемачка је у 2007. години имала стопу рађања од 1.39 дјете по жени, док су Шпанија и Италија имале стопе рађања од 1.29 дјете по жени. А Њемачка, Италија и Шпањолска нијесу саме: Свака индустријализована земља у Европи има стопу рађања испод 1.9 дјете по жени. Просјечан број рађања у Европској унији је

ско, техничко или више образовање, у великом броју су незапослени и зато мигрирају према Западу, придружују се фундаменталистичким организацијама и политичким партијама, те се у мањим бројевима регрутују у муслиманске герилске групе и терористичке мреже. Млади мушкарци су главни актери насиља и сукоба у свим друштвима; у муслиманским друштвима њих има премного.” О томе говори и недавна анкета овдашњег Истраживачког центра “Пју”⁸, спроведена у шест муслиманских и исто толико западних земаља, укључујући и Сједињене Државе. Ендрју Кохут директор тог центра поводом поменути анкете истиче:

”Западњаци виде муслимане као фанатичне, насилне и нетолерантне. Муслимани сматрају Западњаке себичним, неморалним, грамзивим, насилнички расположеним и – такође - фанатичним. Очигледно, међусобне оптужбе су бројне.“ Поменути анкета указује да су највеће несугласице на релацији између Сједињених Држава и муслиманског свијета. Американци су виђени у негативном свијетлу у свим земљама у којима је спроведена анкета - Турској, Египту, Јордану, Индонезији, Нигерији и Пакистану. Подршка Америци опада и у муслиманским земљама које су блиске Америци. У Турској, чланици НАТО-а, само 12 одсто испитаника има повољно мишљење о Сједињеним Државама, док у Јордану који традиционално гаји блиске везе са Вашингтоном, свега 15 одсто становништва позитивно оцењује Америку. Аналитичар Ендрју Кохут истиче да се феномен ”ми против њих“ распростире широм муслиманског свијета. ”Антиамериканизам у муслиманском свету поспјешен је политиком Сједињених Држава, ратом у Ираку и уопште - ратом против тероризма, подршком Вашингтона Израелу и општом перцепцијом да Америка води једнострану спољну политику.“

Анкета центра “Пју” указује да већина муслимана никада није прихватила америчко оправдање за рат против тероризма, јер га многи виде као амерички покушај да се у директном обрачуну ослабе муслиманске земље. “Западне силе Сједињених Држава и Европе требају

1.5 дјецe по жени - али тај број не одражава реално стање, јер је увећан присутношћу милиона не-европских усељеника са високом наталитетом у великим урбаним центрима Европе. Кроз готово већ четири деценије, муслимани су најбрже растући дио становништва Западне Европе. За посљедицу муслимански глас постаје све важнији. Ово је најприје постало очито на изборима у Њемачкој у септембру 2002. године, када је социјалистички кандидат Герхард Шредер за длаку побједио конзервативног противника Едмунда Стоибера - за само 8864 гласа. Њемачка је дом готово 700 000 турско-њемачких гласача - уз још готово 3 милиона турских имиграната без (или тренутно без) права гласа. Муслимани су махом гласали за Шредера. - www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/

⁸ **Pew** Research Center for the People & the Press – www.people-press.org/

остварити већу политичку, економску и војну интеграцију и координирати своје политике тако да државе из других цивилизација не могу искористити наше разлике.”

“Несумњиво, терористичке акције Осама бин Ладена оживјеле су цивилизацијске идентитете. Након терористичких напада, у Ле Монду⁹ је био наслов *Сви смо ми Американци*. Сјећајући се Кенедија, Берлињани су говорили ‘Сви смо ми Њујорчани’. Осама бин Ладен вратио је Западу његов заједнички идентитет.” (интервју *Осама бин Ладен вратио је Западу заједнички идентитет*, *Global Viewpoint Los Angeles Times*, 22. октобра 2001.)¹⁰ У САД је антиарапска пропаганда постала веома тражен комерцијални производ тако да се и дијелови одјеће продају у пропагандне сврхе. Једна тиражна мајица приказује америчког маринца који је уперео пушку у Арапа обореног на земљу, са натписом – »Пошто ти је сад нафта.« На једној мајици је писало – »Дођи у војску, посјети занимљива мјеста, упознај занимљиве људе и убиј их«.

Могао би се стећи утисак да Хантингтонове тезе потврђују актуелни свјетски догађаји, а ту се пре свега мисли на заоштравање односа САД (и остатка Западног свијета) са муслиманским земљама, што је кулминирало након 11. септембра, ‘ратом против тероризма’ у Афганистану и Ираку са тенденцијама да се сукоби продубе и заоштре на државе из ‘осовине зла’ и остале некооперативне, отпадничке владе и земље. Наравно да су и Запад и ислам пуни унутрашњих подјела. Постоје различите секте, различите заједнице, различите земље. Дакле, ни Запад ни ислам нијесу хомогени

Хантингтонова књига, објављена 2004. „Ко смо ми? Изазови америчког националног идентитета“, такође је изазвала бројне полемике, твдњом да масован прилив имиграната из Мексика у САД представља пријетњу за традиционални амерички идентитет и национално јединство.¹¹ Према једној новој студији, становништво Сједињених Америчких Држава ће се увећати за преко 50 одсто у наредних пола вијека, док ће имигранти чинити више од половине тог увећања. Независни Центар за проучавање имиграције, који је израдио ову студију, недавно је одржао скуп посвећен питањима раста популације. У студији се наводи да се преко два и по милиона нових становника досељава у САД сваке године, као резултат легалне, али и илегалне имиграције, и то већином из латиноамеричких земаља. Један од налаза студије је да ће се становништво САД увећати са садашњих 301 на 468 милиона до 2060. године и да ће се то драматично одразити на радну снагу, пензи-

⁹ www.lemonde.fr/

¹⁰ www.digitalnpq.org/articles

¹¹ www.reuters.com/

онерску популацију, урбани раст као и природну средину. Главни аутор студије, Ситивен Камарота, покушао је да објасни шта би значило 167 милиона нових становника и њихових потомака. “Повећање становништва за 167 милиона у наредне 53 године је отприлике једнако садашњој популацији Велике Британије, Шпаније и Француске. 105 милиона имиграната у оквиру тог броја равно је 13-струком становништву Њујорка.”¹²

* * *

Када се у Вашингтону припремао велики војни пројекат Пустињска олуја, 1991 године, о разматрању опција и слања одговарајуће поруке Ираку, тадашњи предсједник Буш је окупио своје савјетнике тражећи модалитете акције и том приликом је рекао савјетнику за Националну безбједност генералу Scowcroftу да у последњем упозорењу Ираку да се повуче из Кувајта убади и дио о томе како је Нови свјетски поредак изазван акцијом Ирака. Та идеја је разрађена у ноти, а након тога је већ на првој конференцији за штампу Нови свјетски поредак постао синтагма која би требало означити ново раздобље међународних односа у коме су се догодиле велике промјене на свим странама свијета. Свједочећи пред Конгресом, помоћник државног секретара Лоренс Иглбергер је објашњавао да ће Нови свјетски поредак, који се појављује, базирати на некој врсти новог изума у спровођењу дипломатије – “тако што ће други плаћати трошкове интервенција САД у одржавању реда,” чиме се потврђује теза да су УН од оснивања биле у диспропорцији између имена и ингеренција, између онога *de jure* и онога *de facto*. Моћ је способност особе или групе да промијени понашање друге особе или групе. У међународним односима то се углавном врши кроз подстрек, опомињање, принуду исл. Данас је на макро нивоу доминантна подјела запад - остали, а на микро нивоу сукоби због неодговарајућих граница. Територијалним и економским императивима, као главним покретачима агресивности појединих држава треба додати и различиту културу и цивилизацију које их чине специфичним у односу на друге.

Иако у својим текстовима тврди да *цивилизацијска парадигма* у односу на хладноратовску представља нови модел који нуди боље разумијевање догађаја у савременој свјетској политици и да “објашњава и организује многе ‘збрке’ послижхладноратовског свијета”,¹³ управо у њој могу се назријети исти обрасци из хладноратовске парадигме: строга подијељеност на блокове/цивилизације, чије разлике су темељ-

¹² www.voanews.com/

¹³ Ако не цивилизације, што онда?, одговор на критике Sukoba цивилизација, *Европски гласник*, бр. 3, Загреб 1998

не, иманентне, па самим тиме и непремостиве, што их нужно доводи у конфликт. Тиме се *послијехладноратовска дешавања* поново могу систематизовати у прецизно дефинисане “нас” и “њих”, узајамно легитимисане *цивилизацијском парадигмом*. Пад Берлинског зида а потом и нестанак СССР-а и Источног блока, муњевито су преточени у теорију о ‘крају историје’ Френсиса Фукујаме који је тврдио да је, коначно, читавом свету јасно да постоји само један прави пут у ‘свијетлу будућност’ а то је либерални капитализам који упражњавају САД и Западни свијет; остатак човјечанства мора да схвати да је прикључење побједницима пут за изградњу универзалне, успјешне цивилизације. Еуфорични Фукујама попустљиво је примијетио да ће, на жалост, остаци старе историје (ратови, национални сукоби, глад, сиромаштво и слично) још неко време постојати на рубовима те универзалне цивилизације али да ће временом нестати.

Многи критичари ових теза изнијели су став да је „Сукоб цивилизација“ требало да помогне Западу (у првом реду САД) који се након пада комунизма нашао у кризи индентитета да се дефинише помоћу новог непријатеља, односно „нове пријетње“. Тако је дотадашњег главног непријатеља, комунизам, односно СССР, као његову персонификацију требало замијенити „новим непријатељем“ – исламском цивилизацијом. Сјевероатланском војном савезу (НАТО) било је неопходно да се под хитно знађе и „створи нови непријатељ Западне цивилизације и културе“. Подсјетимо само да је Сјевероатлантска војна алијанса (НАТО) оформљена 1949. године, првенствено у сврхе заштите Запада и капитализма, од нарастајуће снаге и опасности од стране СССР-а и комунизма. Послије краха комунистичких режима и распада СССР-а као главног политичког и војног опонента поставило се питање даље сврхе постојање НАТО-а, нарочито ако се има у виду да је његов главни опонент, комплементарни Варшавски пакт престао да постоји. Егзистирајући преко четири деценије на дуализму: „доброг и демократског капиталистичког Запада“ и „лошег тоталитарног комунистичког Истока“ и позицијанирајући се као главни и основни стуб одбране западне цивилизације, културе и начина живљења, НАТО се тада очигледно нашао пред дилемом сврхе свога постојања.

Цивилизација може укључивати велик број људи, као што је то случај са Кином (“цивилизација која се претвара да је држава”), или врло мали број људи, као Англофони Кариби. Цивилизација може укључивати неколико народ-држава, као што је то случај са западном, латиноамеричком и арапском цивилизацијом, или само један, што је случај са јапанском цивилизацијом. Цивилизације се очито мијешају и преклапају, те могу укључивати подцивилизације. Западна цивилизација има

двје главне варијанте, европску и сјеверноамеричку, а ислам има своје арапске и турске. Без обзира на то, цивилизације су ентитети са властитим значајем, а иако су црте које их раздвајају ријетко оштре, оне су стварне. Значи, уочава се код људи све више потреба истицања припадности својем цивилизацијском кругу/идентитету, која је наикада важнија од властитог прагматизма.

Сва свјетска кризна жаришта су на рубним дјеловима великих идентитета. Балкан, Кавказ, Блиски исток (Израел истурена караула), Пакистан - Индија, Африка - предмет учвршћивања доминације или стварање властитог идентитета. Ова студија заговара хипотезу да су разлике између цивилизација стварне и важне; цивилизацијска свијест је у порасту; сукоб између цивилизација замијениће идеолошке и друге облике сукоба као доминантни облик; међународни односи, историјска представа резервисана за западну цивилизацију, биће све више одзапађивана.

Прилози

Свјетске религије према подацима из 2007¹⁴ :

Хришћани	33,32 %
- Римокатолици	17 %
- Протестанти	5,8 %
- Православни	3,53 %
- Англиканци	1,25 %
Муслимани	21 %
Хиндуисти	13,26 %
Будисти	5,85%
Сики	0,35%
Јудаизам	0,23%
Бахаи	0,12%
Остале религије	11,78%
Не – религиозни	11,77%
Атеисти	2,32%

¹⁴ www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html#People

Важнији свјетски језици према подацима из 2005. године¹⁵ :

Мандарински Кинески	13.22%
Шпански	4.88 %
Енглески	4.68 %
Арапски	3.12 %
Хинду	2.74%
Португалски	2.69 %
Бенгалски	2.59 %
Руски	2.2 %
Јапански	1.85 %
Француски	1.2 %

Становништво САД по раси и етничитету¹⁶ :

у %	1995. год	2020. год.	2050. год.
Нехиспански бијелци	74 %	64 %	53 %
Хиспанци	10	16	25
Црнци	12	13	14
Азијци	3	6	8
Амерички индијанци	<1	<1	1
Укупно (у милионима)	263	323	394

Глобална подјела свијета по Хантингтоновој теорији “Сукоба цивилизација” :

¹⁵ www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html#People

¹⁶ Самјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 2000, стр. 228.

Radenko Šćekić

**Esey about Huntington's The Clash of Civilizations in
The Post-Cold War era**

Summary

Huntington divided world on the opposing civilizations, based mainly on religious traditions. In post-cold-war world, the most important differences between people are not ideological or political - but cultural. People used differences not only to promote their interests but also to define their identities. The first time in the history global politics is multi-polar and multi-civilization. Human history is the history of civilizations. The balance of power among civilizations is changing, the influence of the West decreasing while Asian civilization expanding its military, economic and political force. Demographic epidemic has destabilizing consequences to the Islamic state. Appears world order based on civilized societies which share cultural preferences, and cooperate with each other, and the countries are grouped near the leading countries that make up the core of their civilization. The differences among civilizations are not only real, they are essential. Civilizations differ one from another by history, language, culture, tradition and most importantly, religion. How will people define their identity through the ethnic and religious affiliation, thus it is likely that relations to people with other ethnic or religious affiliation, they will look by the concepts of "us" against "them".